

més curt el primer i el més llarg el quint. Tòrax de set segments que es perllonguen pels costats en forma de cresta dirigida endarrera; en la part mitja inferior de cada segment s'inserta un parell de potes. Abdomen de quatre segments, l'últim molt petit, tan llarg com ample i sense apèndix caudal estiliforme. Aqueix crustaci, que hem dit que és terrestre, no té el seu exo-esquelet format per fosfat i carbonat de calç com la llagosta; el seu exo-esquelet és quitina, la mateixa substància que revesteix els èlitres de tots els coleòpters i els fa durs i elàstics.

Danys que causa l'Armadillo Vulgaris als melonars.—L'*Armadillo* és un crustaci de vida nocturna, prefereix al dia la nit, car així troba les terres i les plantes humides, i és en un mitjà humit que està a bon plaer. Aqueixa indispensable condició d'ell per a viure a gust, és enormement perjudicial al pagès; car de nit es quan devora les fulles i rosega els peus dels melonars tot just sortits a flor de terra; i el pagès veu morir les seves meloneres sense poder capir qui serà el causant de llurs pèrdues.

Coneixem un pagès que té fets quatre mil clots de melons, que de dia en dia, enguany, veia morir el seu melonar; mantes vegades ens suplicà, força intranquil, que passéssim una nit al seu camp per a esbrinar quina fóra la causa de la seva dissort; tot just post el sol, vegérem córrer a mils els *Armadillo* vers el melonar, per a devorar les plantes tota la nit; quaranta o cinquanta a cada mota, fins que una hora abans de la sortida del sol deixen l'àpat i retornen a refugiar-se devall les pedres i herba dels contorns per a tornar-hi la nit propera.

Manera de combatre el crustaci.—Amb la fórmula següent d'arseniat de sosa:

Aigua,	100 litres
Arseniat de sosa anhidre, pur... ..	200 grams
Calç en pasta... ..	1 quilo

Preparada aquesta fórmula, férem ruixar amb la màquina de dar sulfat a les vinyes les petites plantes del melonar; amb una sola ruixada lliuràrem de l'*Armadillo Vulgaris* el melonar. No rostírem les plantes i defensàrem al nostre pagès d'una pèrdua imminent de cinc a sis mil pessetes, mercès a l'arseniat de sosa.

J. AGUILÓ GARSOT

La Ramaderia de Menorca

III

ELS BÒVIDS

EN el nostre cas, el que s'hauria de fer fóra eliminar tots els grups de vaques que no fossin de la raça del país, és a dir, la autòctona, la anterior a totes les demés, que és la roja de mucoses rosades. Posar aquest consell en pràctica equivaldria ajudar la naturalesa i les lleis hereditàries, o sigui abreviar el procés de reabsorció de tots els grups existents per a la vaca menorquina.

Si les altres vaques de Menorca gosen actualment d'ídèntiques propietats a les de la vaca menorquina, és perquè aquesta les hi ha conferit, no perquè les races que han anat portant els invassors i les importades durant l'última centúria hagin dotat millor a la autòctona del que naturalment ho estava, pel contrari, si en quelcom l'han modificat ha sigut per a desmillorar-la.

La raça menorquina és única al món. Jo no sé si es trobaria altra raça que resistís les condicions de vida a les quals està sotmesa la menorquina, i sobretot que rendís tants productes: això és, un vedell cada any i una certa quantitat de llet. La llet paga sobradament les despeses de la vaca; la valor del vedell és benefici net.

Les propietats de la raça menorquina no han pas passat desapercbudes per tothom. Mig segle enrera, en 1857, sis anys abans de la introducció de les vaques de la reina, en la *Revista de l'Institut agrícola Cat.* (1) s'hi llegeix: «...sería conveniente introducir en nuestro suelo cierta casta de vacas que se cría en las islas Baleares, cuyos pingües productos bien merecen la pena de ser atentamente considerados por la agricultura del país, puesto que, según noticias de reciente recibidas, dan al día por término medio de doce a diez y seis kgs. de leche estando bien nutridas y cuidadas.»

Aquestes vaques no podien ésser altres que les de Menorca, és a dir, les vaques que nosaltres anomenem pròpiament menorquines, car a Eivissa no hi han vaques, a Formentera són veritables miniatures i les de Mallorca no s'han pas distingit mai per la producció lletera.

Enraonant amb ramaders menorquins tots estaven en què les propietats de les vaques que hi havien en la illa, eren degudes al creuament amb les vaques de la reina o amb altres de posterior importació, com les adquirides per en Bartomeu Mercadal i altres. Però observi's que les vaques regalades per Isabel II partiren de la granja de la Florida el 31 de gener de 1863, o sigui sis anys més tard que la relació publicada per la «*Revista de l'Institut Agrícola Català*», copiada més amunt. Les importacions de suïsses, holandeses, etc., i les d'en Mercadal són posteriors a l'arribada de la reina.

No són, doncs, les races exòtiques les que han conferit propietats lleteres a la vaca menorquina. Aquesta les tenia *per se*. Si la vaca menorquina no hagués estat sempre lletera, ¿d'on haurien sortit els dos quitans de mantega, que entre altres productes els moros donaren com tribut al rei Jaume? ¿I amb quina llet, sinó amb la de vaca sobretot, es fabricava el formatge, que en 1784 se n'importava per valor de 800 lliures esterlines? (2).

Així, doncs, aquestes propietats de la vaca menorquina no són recents, sinó que vénen de lluny i per tant no hi ha cap raó econòmica que obligui a persistir en l'explotació dels demés grups de vaques, coneixent com ara coneixem el veritable origen de les propietats excepcionals dels bòvids menorquins.

Respecte les vaques de recent importació, particularment les suïsses i holandeses, si són bones és probable, per no dir segur, que perdin llurs aptituds o al menys per a conservar-les que s'hagin de variar radical-

(1) Vol VI, pàg. 150.

(2) *Estudio del Comercio e Industria de Menorca. Revista de Menorca* 1906, pàg. 327.

ment els mètodes d'explotació. Si són mitjanies no val la pena d'adquirir-les, puix a més de no produir beneficis superiors als de la raça indígena, llurs mitjanes qualitats no pagarien les despeses del tracte que requeririen.

Aquesta qüestió examinada per tots costats, sempre ens condueix al mateix resultat: quedar-nos amb la vaca menorquina, la de pelatge roig i mucoses rosades, sense cap taca negra en els pèls, ni negres les puntes de les banyes, ni les peülles.

La vaca menorquina, continuant el sistema d'explotació tradicional, típic, no perilla de perdre's; seguirà durant com fins avui dia. Si pel contrari, el règim alimentici es millora, si no se la condemna a tòtes les intempèries i es construeixen estables, la raça farà progressos insospitats. A les modificacions d'alimentació i higiene que s'hi afegeixi la reproducció per selecció, o sigui, que les vaques menorquines siguin cobertes exclusivament per toros de la mateixa raça (els vermells, sense pèls negres enlloc; les mucoses rosades, sense taques negres en el pelatge, ni negres les peülles, ni les puntes de les banyes), es pot tenir la seguretat de que a cada generació representarà una gran forma de millora.

Si tant hem insistit en la conveniència d'explotar la vaca menorquina, no és pel caprici de rebutjar tot el que sigui estranger, sinó que ho fem considerant el problema solament des del punt de vista econòmic.

Val la pena de que els agricultors menorquins i els industrials formatgers es preocupin d'aquesta qüestió. Els primers han de pensar que els milers de caps que aproximadament exporten cada any, (1) si seguien els mètodes assenyalats podrien arribar a doblar els ingressos perquè obtindrien un estalvi de temps i un major preu dels animals. En quant als segons, llur indústria no podrà estendre's gaire sense procurar-se fortes quantitats de llet, les que únicament poden proporcionar-se mitjançant la transformació bovina per nosaltres indicada, car les races suïsses, holandeses i altres difícilment donaran la gran proporció de matèria seca que conté la llet de la vaca menorquina.

BESTIAR LLANER

El nombre d'òvids a Menorca ha sigut sempre important. En 1784 entre aquests i cabrius n'hi havien 45,091, però actualment la xifra és molt més petita. La disminució del bestiar de llana no és pas un fenomen localitzat, sinó universal. Al mateix temps que les ovelles disminuïen, el bestiar boví augmentava. Però aquest fet, a Menorca singularment, fou, potser, més accentuat pel gran consum de carn de bou que es fa a la illa. Solament l'Escorxador de Mahó sacrifica més bovins que tots els demés Escorxadors de les Balears.

El bestiar de llana de Menorca no és, de bon tros, tan bo com el de la illa gran. A Mallorca sorprèn de seguit la uniformitat de raça i la forta talla. A Menorca, la raça no és pas uniforme; la talla és més petita. El ramat llaner menorquí no és pas igual a tots els indrets de la illa. A Ciutadella, per exemple, els ramats són força heterogenis;

(1) Un mil·ler de caps. La aparceria en Menorca. XX Congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear. Revista de Menorca, pàg. 201. 1917.

cap a Mercadal i Mahó s'hi nota una influència llunyana del merí. Aquesta influència la trobem confirmada per la introducció de sis marrans merins o merinos, que en 1860 féu el diputat del districte senyor Vassallo. (1).

En general, la fibra de la llana és més llarga i suau en els remats de Mallorca, però el pes del velló és igual en ambdues illes, com també les propietats llieteres quan en el remat hi predominen evidentment la sang de raça catalana.

L'explotació de llana de Menorca no ofereix diferències de consideració amb la observada a la illa gran.

L'exportació actual es calcula en 1,500 caps.

LES CABRES

Les cabres de Menorca tenen un perfil regularment convexilini, les banyes són primes i dirigides enrera, el color és blanc i sal i vinagre.

La talla és de 75 centímetres i el perímetre toràcic de 0'80. Arriben a donar 2 litres de llet.

Segueixen un règim semblant a les ovelles. Per a impedir que les cabres facin malbé els arbres i que saltin les parets van parellament junyides per mitjà d'un collar i tija de ferro.

Els càprids no ofereixen res de particular.

EL BESTIAR PORQUI

Els porcs de Menorca són de la mateixa raça dels de la illa gran. Es procura que els reproductors tinguin, ambdós, mamellons. L'engreixament és una indústria molt restringida. En canvi, la cria està molt desenrotllada. Els porcells o garrins s'exporten a Mallorca.

LA RAMADERIA D'EIVISSA

Aquesta illa no és pas ramadera. Entre els molts objectes fenicis trobats en diferents excavacions, no tenim pas notícia de que s'hi hagin trobat figures d'animals domèstics; les que hi han al museu de la capital de la illa, una sola representa un lleó.

A Eivissa, abans, no hi havien cavalls, ni bous. Actualment l'Estat, durant una temporada hi té dos cavalls sementals per a sella, del Dipòsit de Saragossa. Són els únics sementals de la illa. Amb això queda dit la importància de l'espècie *cavallina*.

En canvi, l'espècie *asinal* sembla que hi ha viscut sempre. Els individus d'aquesta espècie són bon xic més petits que els de Mallorca. La cria i explotació asinal no ofereix diferències amb les maneres dites en aquest treball.

La producció mular és escassa.

(1) Vegi's anteriorment, en parlar del Governador Kane.

El *bestiar boví* és holandès i únic, o millor dit mestissos d'aquestes races.

Gràcies als molins de vent, al voltant de la capital s'ha format una zona de regadiu, on s'hi conrea bastant alfals, constituint la base de l'alimentació de la reduïda població lletera.

El senyor Palau, ramader, ens digué haver comprovat que la raça holandesa no dona en la illa els bons resultats que la suïssa.

Les *ovelles* d'Eivissa són de la mateixa raça que les de Mallorca, però un poc més petites. Abans, els ramats llaners d'Eivissa es distingien per sa minúscula talla. Actualment s'han millorat.

Les *cabres* d'Eivissa pertanyen al tipus dels Pirineus. Llur color dominant és negre, pigada i de galta roja (llubina). Són molt banyudes; les banyes mideixen 0'35 metres de longitud, i llur perímetre és de 0'15. L'alçada de la punta de l'espatlla a l'articulació coxo-femoral, 0'56.

Cada any donen de 1 a 3 cabrits. Produeixen escassament dos litres de llet. Les munyeixen dos mesos i mig.

Segueixen un règim alimentici mixte.

De totes les espècies de bestiar d'Eivissa, la cabrina és la millor.

El *bestiar porquí* a penès satisfà les necessitats del consum local.

Totes les espècies domèstiques segueixen un règim idèntic al practicat a Mallorca i Menorca.

A Formentera hi ha una ramada de vaques, com les de Mallorca, però molt més petites.

M. ROSSELL I VILA

Professor de Zootècnia
de l'Escola Superior d'Agricultura

Setembre de 1918.

El retorn a la terra

I

LA VIDA DEL CAMP I L'EDUCACIÓ

LES vacances! Anar al poble o a la masia, a la muntanya o a la platja a passar una temporada, és la suprema aspiració dels nois de ciutat. Ells senten ben bé la necessitat que tenen d'aire lliure, de sol, de caminades pels camps, d'ocupacions terrassanes. La seva mateixa naturalesa els demana aquestes coses, com a complement necessari pel seu normal desenrotllo. Pobres plantes obligades a viure en l'ambient malsà de les ciutats, s'inclinen cap al camp com les flors del finestral s'adrecen cap enfora.

Cada any creix el número de la gent de ciutat que passa una temporada a pagès; els nens, sobretot, van essent ja nombrosos, i gràcies a institucions tan simpàtiques com les colònies escolars, molts, que per la condició de llur família no podrien sortir del catau tot l'any, es veuen transportats a llocs de la muntanya o de la platja, excel·lents per a donar al cos un règim de vida sana i a l'esperit una infinitat d'impressions i